

TOMASZ GALEWSKI

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

PSYCHOLOGICZNE BARIERY INFORMACYJNE W SPOŁECZEŃSTWIE INFORMACYJNYM

Wprowadzenie

W artykule przedstawiono jeden z problemów funkcjonowania i ewolucji nowego etapu rozwoju społeczno-ekonomicznego, jakim jest społeczeństwo informacyjne (dalej: SI). Problemem tym jest sprawne i efektywne wykorzystywanie wszechobecnej informacji, tak by maksymalizować wszelkie funkcje celu danego obywatela. Wiele przesłanek pozwala niestety na postawienie hipotezy, że SI nie jest panaceum na wszystkie problemy społeczne czy gospodarcze, a w wielu przypadkach rozwój tego społeczeństwa przyczynia się do powstawania nowych problemów, które mogą spowodować, że koszty życia w społeczeństwie informacyjnym mogą przewyższyć korzyści (przynajmniej dla części obywateli) i konieczne stanie się opracowanie nowych form pomocy dla znacznej części społeczności danego kraju lub wymuszona zostanie na decydentach daleko idąca zmiana myślenia o konsekwencjach rozwoju SI.

Celem artykułu jest przedstawienie psychologicznych barier w SI, które utrudniają swobodne korzystanie z informacji i w ten sposób nie pozwalają maksymalizować korzyści, które teoretycznie są do osiągnięcia w ramach funkcjonowania SI.

1. Informacja i społeczeństwo informacyjne – problemy terminologiczne

Ze względu na to, że tworzące się i rozwijające się SI swoim zasięgiem obejmuje wiele obszarów egzystencji ludzkiej, istnieje spora trudność w sformułowaniu jednoznacznej definicji tego etapu rozwoju społecznego. W zależności od dziedziny nauki reprezentowanej przez danych badaczy środek ciężkości badań przesuwają się między: udziałem informacji w tworzeniu PKB, tworzeniem się nowych zawodów, handlem elektronicznym, nowymi formami komunikacji. Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu problemy te pominięto, a uwagę skupiono na konsekwencjach społecznych rozwoju SI. Według M. Golki, ważniejsze od ustalania definicji jest to, że „społeczeństwo informacyjne nie jest intelektualnym wymysłem, lecz w dużym stopniu społeczno-kulturowo-gospodarczą rzeczywistością, a złożony, choć niejednoznaczny, związek życia społecznego i mediów elektronicznych bez wątpienia istnieje”¹. Istotne staje się zbadanie wspomnianego związku między rozwojem sektora ICT (*Information and Communication Technology*) a rozwojem społecznym i gospodarczym. Oprócz niewątpliwie pozytywnych efektów rozwoju SI, takich jak ulepszona komunikacja, dostęp do informacji, usprawnienie wykonywania wielu prac; należy zwrócić uwagę na fakt, że w SI występuje wiele negatywnych skutków, takich jak wykluczenie cyfrowe, wyobcowanie w pracy, uzależnienie od technologii teleinformatycznych. Celem polityki gospodarczej państwa powinno być maksymalizowanie pozytywnych i eliminowanie lub minimalizowanie negatywnych następstw rozwoju SI. Według L. Zachera, „Nie wiadomo, czy świadomość ludzi utonie w szumie informacyjnym i będzie bezwolnym obiektem manipulacji polityków, korporacji, mass mediów. Ale może też być tak, że »dziecięca choroba informacyjności« skończy się, że przestanie wystarczać hasło globalnej rozmowy »wszystkich ze wszystkimi«”². Ku pierwszemu scenariuszowi skłania się M. Golka, uważając, że: „nazwa społeczeństwo inf. straciła swe znaczenie (moc) ze względu na to, że chodzi tutaj tylko o ilość informacji w obiegu a także jej szybkość, a nie o kontekst aksjologiczny, na ważność informacji, związek z mądrością”³. Z kolei L. Zacher podkreśla, że: „warto zwrócić uwagę na aspekt generacyjny społeczeństw sieciowych. Zaczęło się enklawowo, elitarnie, w społeczeństwach

¹ M. Golka, *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez) informacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 89.

² L. Zacher, *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*, C.H. Beck, Warszawa, 2007, s. 25.

³ M. Golka, *Bariery w komunikowaniu...*, s. 95.

tradycyjnych. Zaczęło się głównie od młodzieży i nawet dzieci. Ale »dzieci komputera«, »dzieci Internetu« dorosną i ich dzieci już nie będą pochodzić z warstw »preinformacyjnych« i tak dalej – dalszy rozwój będzie następował – przy założeniu *ceteris paribus* – na bazie coraz wyższego poziomu infokomunikacyjnego (aspiracji, umiejętności, wiedzy, technologii, zastosowań)⁷⁴.

Część problemów związanych z SI wynika bezpośrednio z trudności ze zdefiniowaniem, czym jest informacja. Skoro obecne społeczeństwo ma być „informacyjne”, to należałoby określić, co rozumiemy jako informację. Poniżej przedstawiono kilka prób zdefiniowania tego terminu⁵:

- informacja nie jest ani energią, ani materią, jest to treść zaczerpnięta ze świata zewnętrznego w procesie naszego dostosowywania się do niego i przystosowywania do niego naszych zmysłów (N. Wiener),
- informacja jest specyficznym dobrem niematerialnym, które w miarę postępu gospodarczego oraz rozwoju środków i form komunikowania się społecznego nabiera coraz większego znaczenia, przeobrażając oblicze wielu tradycyjnie zorganizowanych gospodarek świata (E. Niedzielska),
- informacja zmniejsza stopień niepewności (J. Hirschleifer i J.G. Riley).

Powyższe przykładowe definicje wskazują na duże trudności w ujęciu charakteru informacji, co skutkuje często tym, że jest ona traktowana jako pojęcie pierwotne, niepoddawane żadnym próbom definiowania. Można się jednak pokusić o wymienienie kilku najważniejszych właściwości informacji, które będą pomocne w wyjaśnieniu niektórych zjawisk omawianych w dalszych częściach artykułu, do których należą m.in.⁶:

- konsumpcja informacji nie powoduje jej zużywania się, nie istnieje potrzeba ponownego ubiegania się o informację, którą już mamy, chyba że nastąpiła jej utrata w procesie zapominania; użyteczność danej informacji może podlegać jednak starzeniu,
- możliwe jest powielanie informacji teoretycznie nieskończoną ilość razy,
- występuje duże zróżnicowanie informacji – każda następna nie jest dokładną kopią poprzedniej,

⁴ L. Zacher, *Transformacje społeczeństw...*, s. 41.

⁵ Definicje za: B. Stefanowicz, *Informacyjne systemy zarządzania. Przewodnik*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2007, s. 13; B. Stefanowicz, *Informacja*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2010, s. 13.

⁶ Na podst.: S. Forlicz, *Mikroekonomiczne aspekty przepływu informacji między podmiotami rynkowymi*, Wydawnictwo WSB, Poznań 1996, s. 151 i nast.; C. Shapiro, H. Varian, *Potęga informacji. Strategiczny przewodnik po gospodarce sieciowej*, Helion, Gliwice 2007.

- informacja jest dobrem doświadczalnym – trudno ustalić jej wartość przed zakupem; J. Oleński nazywa ten proces „syndromem kota w worku”,
- przy dobrach informacyjnych pojawiają się spore koszty przerzucenia się (ang. *switching costs*), dla niektórych osób lub firm mogą one stać się na tyle duże, że pojawia się tzw. efekt zamknięcia, czyli odbiorca pozostaje przy danym produkcie ze względu na swoje przyzwyczajenia, umiejętności lub brak chęci do przyswajania nowych informacji.

2. Społeczny ład informacyjny. Jakość informacji

Z punktu widzenia celu artykułu ważne jest podkreślenie, że „każde społeczeństwo i każda gospodarka tworzą pewien społeczny ład informacyjny rozumiany jako kompleks społecznych norm, procesów, systemów i zasobów informacyjnych, na podstawie których funkcjonują społeczeństwa, państwa i gospodarki”⁷. Ład ten kształtuje się wraz z rozwojem społecznym i gospodarczym, przez ustanawianie normy dotyczące procesów, systemów i zasobów informacyjnych, czyli tzw. infrastruktury informacyjnej państwa. Społeczny ład informacyjny zawiera w sobie również obywatelskie prawo do informacji, co oznacza, że „każdy obywatel ma prawo do rzetelnej, weryfikowalnej, aktualnej inf., potrzebnej mu do życia i funkcjonowania w społeczeństwie i państwie. Ograniczanie, utrudnianie czy przekazywanie informacji nieprawdziwej, nierzetelnej oraz dezinformowanie jest naruszeniem i łamaniem praw człowieka i praw obywatelskich”⁸. Każdy obywatel danego społeczeństwa powinien mieć odpowiednią ilość informacji, które są konieczne, by korzystać z innych praw człowieka i obywatela – stąd duża korelacja między rozwojem przeróżnych praw, przywilejów, przepisów a wiedzą, którą musi posiadać człowiek, by móc prawidłowo się rozwijać i przystosować do danego otoczenia. Jeśli tych informacji obywatel ma za mało, to powstaje zjawisko luki informacyjnej, która może się powiększać wraz z postępem technicznym czy ogólnie – cywilizacyjnym.

W kontekście luki informacyjnej oraz zaspokajania potrzeb informacyjnych obywateli ważne jest, aby informacja kierowana do odbiorcy charakteryzowała się wysoką jakością. O jakości informacji najczęściej mówi się w ujęciu inherent-

⁷ J. Oleński, *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003, s. 9.

⁸ Tamże, s. 15.

nym, czyli w kontekście odpowiedniości w stosunku do potrzeb użytkownika. Najważniejsze atrybuty informacji w odniesieniu do jej jakości to⁹:

- prawdziwość – informacja jest prawdziwa, jeżeli opisuje w przyjętych jako dopuszczalne granicach błędu stan pewnej rzeczywistości,
- aktualność – informacja jest aktualna, jeśli opisuje teraźniejszy stan pewnej rzeczywistości lub ostatni możliwy do rozpoznania, może odnosić się do czasu, kiedy jest odbierana przez jej odbiorcę i stanu rzeczywistości, kiedy była tworzona,
- wiarygodność informacji jest miarą jej prawdziwości i aktualności: nie mogąc czasami określić wiarygodności informacji, przyjmuje się, że jest tak wiarygodna jak jej źródło,
- przyswajalność – informacja jest przyswajalna, gdy odbiorca może ją wykorzystać bez konieczności wykonywania dodatkowych operacji przekształcających; zależy zatem nie tylko od umiejętności i wiedzy konkretnego odbiorcy, ale także od warunków, w jakich się on znajduje lub jego kondycji,
- relewancja to ważność przypisana informacji przez użytkownika; dla tej samej informacji relewancja może zmieniać się w zależności od użytkownika.

3. Obywatel w społeczeństwie informacyjnym

Analizując SI, należy zwrócić uwagę na fakt, że nie jest to tylko i wyłącznie zjawisko techniczne – równie ważne, a być może nawet ważniejsze są aspekty psychologiczne, organizacyjne i społeczne. Według A. Szewczyk, główną przeszkodą rozwoju SI może stać się problem stawiania człowiekowi zbyt wysokich wymagań w zakresie przystosowania do dynamicznego postępu technicznego. „Tak jak prymitywna technika minionych wieków eliminowała człowieka słabego fizycznie, tak współczesna technika może eliminować człowieka słabego psychicznie. Psychicznie – bo rosnące wymogi techniki żądają od człowieka nie tylko siły umysłu, ale i wyobraźni, poczucia odpowiedzialności, wytrwałości, opanowania – a więc odpowiednio ukształtowanego charakteru i umysłu, zdolności rozróżniania między Dobrem a Złem, zdolności przewidywania, wartościowania i podejmowania decyzji w warunkach konfliktowych, umiejętnego rezygnowania i zdolności do kompromisów. Zachwianie równowagi wskutek

⁹ Na podst.: W. Abramowicz, *Filtrowanie informacji*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008, s. 43.

niedopisania czynnika ludzkiego może się stać niebezpieczeństwem dla dalszego rozwoju cywilizacji. Rozwój systemów technicznych, rozwój struktury myślowej człowieka są bowiem jak dwa filary, na których opiera się cywilizacja¹⁰. Na ten sam problem zwraca uwagę także K. Wilber, podkreślając, że ewolucja jest procesem samotranscendencji – zawsze wykracza poza to, co było wcześniej. Powoduje to dążenie do coraz większej głębi, najczęściej polegające na wyzwalaniu się z ograniczeń poprzedniego etapu, ale jednocześnie wprowadzanie nowych ograniczeń. Kolejne etapy rozwoju wymagają przystosowania człowieka do nowych warunków, a przecież człowiek nie rodzi się ze świadomością zmian globalnych. Im dalej brniemy w ewolucji systemów społeczno-gospodarczych, tym dłuższa droga do pokonania dla nowych pokoleń. Im większa głębia, tym więcej możliwych patologii w społeczeństwie i większa szansa na kulturową przepaść¹¹. Taką kulturową przepaść opisywał już A. Toffler w *Szoku przyszłości*, uznając, że tzw. luka cywilizacyjna może być źródłem niepokojów, niepowodzeń, odwołań do starych, bezpiecznych systemów i ideologii (fundamentalizm, nacjonalizm)¹². W tej samej pracy A. Toffler stwierdza, że jeśli luka cywilizacyjna jest niewielka, to organizm, przy wzmożonym wysiłku, będzie potrafił „dogonić” otaczający świat, jednak, jeżeli luka staje się coraz większa, to człowiekowi grozi choroba psychiczna¹³.

Funkcjonowanie człowieka w SI wymaga, aby nie traktować go tylko i wyłącznie w kategoriach ilościowych. Według C. Bartnika, „Człowiek jawi się jako ucieleśnione myślenie, fragment świadomości w naturze, przypadek logiczny, w najlepszym razie – słowo, zjawisko językowe. Szczególną kategorią antropologiczną staje się informacja: człowiek to receptor informacji, tworzywo informacji, efekt informacyjny, wolny lub nawet bezwolny producent informacji, to istota budująca swój świat w oparciu o inf. i za pomocą zasad rządzących operowaniem inf. (taki pogląd głosi np. J. Habermas)”¹⁴. W następnej części pracy

¹⁰ A. Szewczyk, *Oblicza ubóstwa w społeczeństwie informacyjnym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 68.

¹¹ K. Wilber, *Krótką historia wszystkiego*, Wydawnictwo Jacek Santorski & Co, Warszawa 1999, s. 220.

¹² A. Toffler, *Szok przyszłości*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 38.

¹³ W pracy Tofflera można odnaleźć wiele danych dotyczących tworzącej się luki cywilizacyjnej – tempa wprowadzania nowych słów, tempa zmian stylów w sztuce, mistrzów danej dziedziny sportu itp.

¹⁴ C. Bartnik, *Osoba ludzka – jej wymiar społeczny i transcendentny*, „Ethos”, Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II 2005, Lublin–Rzym, s. 48.

przedstawiono potrzeby informacyjne obywateli w SI oraz kłopoty z ich zaspokojeniem w sposób zadowalający.

4. Potrzeby informacyjne obywateli i jakość ich zaspokojenia

W dowolnym systemie społeczno-gospodarczym można wyróżnić cztery funkcje informacji¹⁵:

1. Informacyjna – polega na odwzorowaniu rzeczywistości w formie informacji i tworzeniu zasobów wiedzy. Dobre, efektywne spełnianie funkcji informacyjnej przez wiadomość wymaga spełnienia niżej opisanych warunków:
 - dobre rozpoznanie zasobów wiedzy użytkownika informacji (problem zapomnienia),
 - dobre rozpoznanie potrzeb informacyjnych użytkownika (potrzeby są z reguły stałe tylko w danym czasie lub w ogóle incydentalnie),
 - identyfikacja języka użytkownika,
 - identyfikacja homogenicznych zbiorów użytkowników.
2. Decyzyjna – polega na dostarczeniu decydentowi informacji niezbędnych do podjęcia przez niego decyzji.
3. Sterująca – polega na tym, że wiadomość przekazana odbiorcy wywołuje określone zachowanie.
4. Konsumpcyjna – dominująca funkcja wiadomości. Szczególnie dominacja ta wyraźna jest na rynku środków masowego przekazu.

Obywatele SI powinni zdawać sobie sprawę, w którym momencie i jaka informacja jest im potrzebna i jaką funkcję ma spełniać. Potrzeby informacyjne mogą wynikać z wielu przyczyn¹⁶:

- wrodzonej potrzeby posiadania informacji jako wiedzy o otaczającym świecie,
- ciekawości,
- chęci dorównania innym,
- chęci dominacji nad innymi,
- potrzeb bytowych,
- potrzeb wynikających z działalności zawodowej.

¹⁵ J. Oleński, *Ekonomika informacji*, s. 34.

¹⁶ B. Stefanowicz, *Informacyjne systemy zarządzania...*

W. Abramowicz proponuje, aby obywatele SI podzielić ze względu na role, jakie mogą pełnić w zależności od nabytych umiejętności posługiwania się informacją. Każdy obywatel powinien przyjąć jedną z tych ról, by uniknąć wykluczenia informacyjnego¹⁷:

1. Obywatele informujący się – to najniższa rola w hierarchii społeczeństwa informacyjnego, choć nie oznacza to, że łatwo jest się stać takim obywatelem. Do opanowania pozostaje umiejętność korzystania z technologii informacyjnych w celu zebrania odpowiednich informacji. Wymaga to znajomości metod komunikowania się z urządzeniami informatycznymi, czyli orientacji w tzw. metajęzyku, pozwalającym na korzystanie z danego urządzenia, po tym jak nauczyło się korzystać z innego.
2. Obywatele komunikujący się – oprócz zdobywania informacji obywatel komunikujący się korzysta z technologii teleinformatycznych w celu komunikacji z innymi obywatelami. Potrafi dokonać podziału między narzędziami komunikacji synchronicznej i asynchronicznej. Cechą charakterystyczną obywatela komunikującego się jest umiejętność wykonywania wielu czynności jednocześnie. Sztuką jest oderwanie się od wykonywania jednego zadania i przechodzenie do innego, bardziej pilnego. Obywatel komunikujący powinien również znać „język Internetu”, czyli angielski.
3. Obywatele uczący się – muszą umieć zastosować technologie w procesie pozyskania wiedzy, która stanowi o jego rozwoju. Powinni umieć zdefiniować swoje potrzeby informacyjne i samorealizacyjne, a wtedy można wyznaczyć zakres ustawicznego uczenia się.
4. Obywatele tworzący – to najwyższa rola w społeczeństwie informacyjnym. Potrafią tworzyć cyfrowe produkty i usługi, które posłużą innym obywatelom. Powinni mieć zdolność budowania sieci powiązań między poznawanymi informacjami oraz usuwania tych powiązań i rezygnacji z mniej istotnych informacji.

Wymienione wyżej role społeczne, jakie można pełnić w SI, mogą być nieosiągalne dla niektórych osób lub całych grup społecznych. Przeszkodę mogą stanowić przeróżne bariery informacyjne, wśród których można wymienić organizacyjne, społeczne, ekonomiczne i te, na których skupiona zostanie uwaga w dalszej części pracy, czyli psychologiczne.

¹⁷ Na podst. W. Abramowicz, *E-learning jako sposób akademickiego kształcenia dla społeczeństwa informacyjnego*, w: *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zajac, Warszawa 2005, s. 11.

5. Psychologiczne bariery informacyjne

Przy próbie skategoryzowania psychologicznych barier informacyjnych nie sposób pominąć dorobku psychologii poznawczej, w której uznaje się, że poznanie to „zdolność człowieka i innych gatunków do odbioru informacji z otoczenia oraz przetwarzania ich w celu skutecznej kontroli własnego działania, a także lepszego przystosowania się do warunków środowiska. Poznaniem nazywamy też ogół procesów i struktur psychicznych, biorących udział w przetwarzaniu informacji”¹⁸. Tak więc, aby skutecznie przystosować się do otaczającego środowiska, konieczne jest sprawne i poprawne przeprowadzanie procesów informacyjnych. Na proces przetwarzania informacji składają się z kolei „wszystkie operacje, dzięki którym odbierane przez jednostkę bodźce są transformowane, przekształcane, redukowane, wzmacniane, zachowywane, przywoływane lub wykorzystywane w jakikolwiek inny sposób”¹⁹. Ze względu na ograniczenia objętościowe artykułu w dalszej części przedstawiono, zdaniem autora, trzy najważniejsze bariery zakłócające procesy przetwarzania informacji: przeciążenie informacyjne powodujące znaczne koszty interpretacji informacji, nieodpowiednie umiejętności posługiwania się informacją oraz problemy z pamięcią.

1. Przeciążenie informacyjne (ang. *information overload*) – zjawisko to polega na tym, że występuje obecnie niespotykana wcześniej nadprodukcja informacji, która w porównaniu do „mocy obliczeniowych” człowieka jest przytłaczająca. Mimo że w psychologii poznawczej uznano człowieka za skąpca poznawczego, czyli istotę, która nie wykorzystuje wszystkich swoich możliwości, zachowując resztę „na wszelki wypadek”, to i tak ta rezerwa jest niczym w porównaniu do mnóstwa zalewających człowieka informacji. Ogrom informacji spowodowany jest m.in. gromadzeniem informacji wytworzonej wcześniej oraz postępem w dziedzinie metod i instrumentów poznawczych, dzięki którym lub z powodu których mamy do czynienia z eksploracją nowych obszarów badawczych. Człowiekowi brakuje odpowiednich narzędzi do selekcji napływających informacji – postuluje się np. zastosowanie kon-

¹⁸ E. Nęcka, J. Orzechowski, B. Szymura, *Psychologia poznawcza*, Wydawnictwo SWPS Academica, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2008, s. 22.

¹⁹ Tamże, s. 25.

cepcji triage²⁰ do selekcji informacji. Dzielone byłyby one na takie, które należy przetworzyć, którymi można się zająć, gdy pozostaną jakieś „moce obliczeniowe” i których nie powinno się analizować. Przeciążenie informacyjne może prowadzić również do paradoksu przesytu informacyjnego²¹, który oznacza brak pożądanej informacji mimo jej nadmiaru. Wśród osób dotkniętych przeciążeniem informacyjnym badacze zauważyli dwie reakcje: jedni zdobywali coraz więcej informacji, żeby podjąć jak najlepszą decyzję (tzw. *monitors*), a drudzy bronili się przed wpływem nowych informacji (tzw. *blunters*)²². Kłopoty z przetwarzaniem informacji mogą również przyczynić się do wymiernych kosztów w postaci np. wyższych cen kupowanych produktów – przykłady takich konsekwencji rynkowych omówione są w cytowanej już pracy S. Forlicza.

2. Umiejętności posługiwania się informacją (ang. *information literacy*) – nieefektywne procesy przetwarzania informacji mogą być spowodowane również, oprócz opisanych wyżej warunków zewnętrznych w postaci natłoku informacyjnego, nieumiejętnym posługiwaniem się informacją. Termin ten oznacza „zespół umiejętności wymaganych do rozpoznania, kiedy informacja jest potrzebna, jej zlokalizowania i oceny oraz efektywnego wykorzystania potrzebnej informacji. Osoba wykształcona w zakresie IL potrafi określić zakres potrzebnej informacji, efektywnie i sprawnie dotrzeć do potrzebnych informacji, ocenić w sposób krytyczny informacje oraz źródła jej pochodzenia, włączyć wybrane informacje do zasobu swojej wiedzy, efektywnie wykorzystać informacje do osiągnięcia konkretnego, zdefiniowanego celu, zrozumieć ekonomiczne, prawne i społeczne problemy związane z wykorzystaniem informacji oraz uzyskiwać i wykorzystywać informacje w sposób etyczny i zgodny z prawem”²³. Niestety do tej pory w polskim systemie oświaty i szkolnictwa wyższego nie wprowadzono żadnych zajęć z kształcenia *information literacy*.

²⁰ System selekcji rannych podczas wojny, który umożliwił odpowiedni przydział ograniczonych zasobów opieki medycznej do zbyt dużej liczby potrzebujących. Rannych dzieliło się na 3 grupy: tych, którzy nie potrzebowali pilnie pomocy medycznej, wymagali jej jak najszybciej i którym pomoc medyczna była już niepotrzebna, ze względu na znaczne uszkodzenie ciała.

²¹ W. Abramowicz, *Filtrowanie...*, s. 13.

²² J. Unold, *Teoretyczno-metodologiczne podstawy przetwarzania informacji w cyberprzestrzeni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 54.

²³ Za T. Galewskiego, *Upowszechnianie się wykorzystania Internetu a wpływ na funkcjonowanie gospodarki, próba syntezy*, niepublikowana praca doktorska, Wrocław 2008, s. 176.

3. Problemy z pamięcią – jednym z ujęć pamięci jest traktowanie jej jako: „zdolności do kodowania, magazynowania i wydobywania informacji. Zdolność ta bywa rozumiana dość ogólnie jako zdolność neuropoznawcza, jako właściwość układu nerwowego, polegająca na tworzeniu i przechowywaniu śladów wcześniejszych doświadczeń lub bardziej tradycyjnie jako zdolność do uczenia się”²⁴. Jeśli chodzi o ograniczenia pamięci, to można wymienić: błędy pomijania (pomijanie prawdziwych informacji), błędy fałszywych informacji, zniekształcenia w pamięci (pamiętanie danego zdarzenia inaczej niż to miało miejsce). Ważne z punktu widzenia barier informacyjnych są również dwa procesy pamięciowe: interferencja proaktywna i retroaktywna. Pierwszy polega na zakłócaniu procesu nabywania nowej wiedzy przez wiedzę wcześniej nabytą, a drugi występuje wtedy, gdy nowa wiedza zniekształca w jakiś sposób wiedzę uprzednio nabytą. Ograniczenia pamięci mogą wynikać również z ograniczeń jednego z bloków pamięci (koncepcja Atkinsona i Shiffrina) – pamięci sensorycznej, krótkotrwałej i długotrwałej²⁵. Na etapie sensorycznym człowiek jest ograniczony możliwościami receptorów swoich zmysłów, z kolei do pamięci krótkotrwałej trafia tylko część informacji pozyskanych, a decydują o tym procesy uwagi. „Natomiast transfer informacji z magazynu pamięci krótkotrwałej do magazynu pamięci długotrwałej jest warunkowany jedną z najważniejszych operacji kontrolnych: powtarzaniem i organizowaniem materiału”²⁶.

Podsumowanie

Z punktu widzenia przetwarzania informacji przez obywateli społeczeństwa informacyjnego artykuł przedstawia jedynie najważniejsze, zdaniem autora, psychologiczne bariery informacyjne, jednak należy podkreślić, że nie są to jedyne przeszkody w optymalnym korzystaniu z informacji. Oprócz wspomnianych barier psychologicznych należy zwrócić uwagę na bariery ekonomiczne (brak pieniędzy na zakup komputera, dostępu do sieci), organizacyjne (np. brak odpowiedniej metainformacji lub nadmierna biurokracja) i społeczne (kłopoty

²⁴ M. Jagodzińska, *Psychologia pamięci. Badania, teorie, zastosowania*, Helion, Gliwice 2007, s. 20.

²⁵ E. Nęcka, J. Orzechowski, B. Szymura, *Psychologia...*, s. 46.

²⁶ Tamże.

z komunikacją społeczną, manipulowanie informacją lub niechęć do dzielenia się nią). Bariery te będą tematem dalszych badań.

Literatura

- Abramowicz W., *E-learning jako sposób akademickiego kształcenia dla społeczeństwa informacyjnego*, w: *Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym*, red. M. Dąbrowski, M. Zając, Warszawa 2005.
- Abramowicz W., *Filtrowanie informacji*, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2008.
- Bartnik C., *Osoba ludzka – jej wymiar społeczny i transcendentny*, „Ethos”, Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II, Lublin–Rzym 2005.
- Forlicz S., *Mikroekonomiczne aspekty przepływu informacji między podmiotami rynkowymi*, Wydawnictwo WSB, Poznań 1996.
- Golka M., *Bariery w komunikowaniu i społeczeństwo (dez) informacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Jagodzińska M., *Psychologia pamięci. Badania, teorie, zastosowania*, Helion, Gliwice 2008.
- Nęcka E., Orzechowski J., Szymura B., *Psychologia poznawcza*, Academica Wydawnictwo SWPS, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Oleński J., *Ekonomika informacji. Metody*, PWE, Warszawa 2003.
- Shapiro C., Varian H., *Potęga informacji. Strategiczny przewodnik po gospodarce sieciowej*, Gliwice 2007.
- Stefanowicz B., *Informacja*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2010.
- Stefanowicz B., *Informacyjne systemy zarządzania. Przewodnik*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2007.
- Szewczyk A., *Oblicza ubóstwa w społeczeństwie informacyjnym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Toffler A., *Szok przyszłości*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1998.
- Unold J., *Teoretyczno-metodologiczne podstawy przetwarzania informacji w cyberprzestrzeni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011.
- Wilber K., *Krótką historia wszystkiego*, Wydawnictwo Jacek Santorski & Co, Warszawa 1999.
- Zacher L., *Transformacje społeczeństw. Od informacji do wiedzy*, C.H. Beck, Warszawa 2007.

**PSYCHOLOGICAL INFORMATION BARRIERS
IN INFORMATION SOCIETY**

Summary

This paper presents the main problems encountered by a member of information society. In order to fulfill the information needs every citizen needs to be provided with information of appropriate quality. One of the most important conditions of a proper functioning in information society is also information and social order. The article contains enumeration of main psychological information barriers that interfere achieving information goals, namely: information overload, lack of information literacy and memory problems.

Keywords: information society, information overload, information literacy, memory, information barriers

Translated by Tomasz Galewski

